

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

**ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
ІМЕНІ ВАЛЕНТИНИ ВОЛОШИНОЇ**

КАФЕДРА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ДИПЛОМНА РОБОТА

**на тему: МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ
ГРАФІЧНИХ УМІНЬ ПЕРШОКЛАСНИКІВ**

Студентки 2 курсу МАП групи
Освітньої програми Початкова освіта.
Дошкільна освіта
Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Спеціальності 013 Початкова освіта
Зять Ірини Володимирівни

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Лазаренко Наталія Іванівна

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Вінниця – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНИХ УМІНЬ ПЕРШОКЛАСНИКІВ.....	8
1.1. Підготовка руки першокласників до письма як психолого- педагогічна проблема	8
1.2. Вікові особливості формування графічних умінь першокласників.....	22
1.3. Дійний стан готовності першокласників до письма (за результатами констатувального експерименту).....	28
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНИХ УМІНЬ ПЕРШОКЛАСНИКІВ.....	39
2.1. Огляд передового педагогічного досвіду вчителів початкової школи щодо формування графічних умінь першокласників.....	39
2.2. Організаційні вимоги до уроків з графічної підготовки.....	49
2.3. Система вправ та завдань з підготовки руки дитини до письма.....	57
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	75
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

У державних документах, які визначили зміст, характер і спрямованість реформи загальноосвітньої і професійної школи, чітко накреслено мету і завдання навчання і виховання в початковій ланці. Адже від успішного володіння читанням і письмом багато в чому залежить подальше навчання школярів. Призначення початкової освіти – закласти основи всебічного розвитку дітей та забезпечити формування стійких навичок швидкого, усвідомленого, виразного читання, рахунку, грамотного письма, розвитку мовлення, культурної поведінки; виховувати любов до Батьківщини, дбайливе ставлення до навчання і суспільно корисної праці.

У Концепції загальної середньої освіти вказується на необхідність формування розгорнутої навчальної діяльності шляхом оволодіння організаційними, логіко-мовленнєвими, пізнавальними, контрольними естетично насиченими вміннями і навичками у різних видах діяльності. Освітніми результатами цього процесу є «повноцінні мовленнєві й графічні вміння і навички, здатність до творчого самовираження, особистісно-цілісного ставлення до праці, вміння виконувати нескладні творчі завдання, коли школяр вміє бачити довколишній світ, його барвистість очима цікавої і естетично багатой особистості» [28]. У цьому ряді навчальних умінь важливе місце займає формування графічних навичок, тобто навичок каліграфічного письма.

Початкова освіта спрямовується на практичне оволодіння рідною мовою в різних аспектах мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання і письмо), забезпечення пізнавальної активності молодших школярів, їх творчих і художніх здібностей в ігровій та інших видах дитячої творчості.

Важливим напрямком формування у першокласників психологічної готовності до шкільного навчання є становлення графічних навичок, удосконалення фонетичного слуху дітей, розвиток дрібних м'язів руки. Саме їх можна вважати передумовою створення в молодших школярів

елементарних умінь графічної діяльності.

Письмо називають «базовою» навичкою, тобто загальнонавчальною, на якій практично ґрунтується все подальше навчання, отже дитина, яка не засвоїла її вчасно, неодмінно буде відставати в навчанні.

Письмо – складна мовленнєва навичка, яка містить виконання тонких координованих рухів руки. Техніка письма вимагає злагодженої роботи дрібних м'язів кисті й всієї руки, а також добре розвиненого зорового сприйняття і довільної уваги. Для оволодіння навичкою письма необхідна певна функціональна зрілість кори головного мозку. Непідготовленість до письма, недостатній розвиток дрібної моторики, зорового сприйняття, уваги може привести до виникнення негативного ставлення до навчання, загального тривожного стану дитини в школі. Тому в дошкільному віці важливо розвивати механізми, які необхідні для оволодіння процесом письма, створювати умови для накопичення дитиною рухового і практичного досвіду, розвитку навичок ручних вмінь.

З перших днів навчання у школі докорінно змінюється вся система організації життя дитини. Це – нові побутові умови, нова форма поведінки, новий вид діяльності – навчання. Особливі труднощі в процесі навчання відзначаються саме на уроках письма. Запобігання цих труднощів надзвичайно важливе, оскільки письмо є важливою комунікативною навичкою, яка забезпечує якість подальшого навчання.

Проблемою підготовки руки дошкільників до письма займалися відомі вітчизняні педагоги А. Богуш, Г. Іваниця, І. Кирей, В. Кучинський, І. Лапшина, О. Проскура, О. Прищепа, В. Трунова та інші. Ними описані методи і прийоми формування навичок краснопису, систематизовані підготовчі зміцнювальні вправи та ігри, графічні вправи й завдання; розроблені методичні рекомендації до проведення занять з дітьми старшого дошкільного й молодшого шкільного віку.

Так, О. Проскура зазначає, що фізичному та інтелектуальному розвитку дитини сприяють різні продуктивні види діяльності – художня,

конструювання, трудові й навчальні завдання. На її думку, для дітей різних вікових груп необхідно створювати всі умови для різноманітних занять і особливо піклуватись про своєчасне оволодіння дитиною основною для кожного віку діяльністю. Спеціаліст з дитячої психології Е. Хейнсток сензетивним періодом щодо формування навичок письма називає вік від 3,5 до 4,5 років. Вона зазначає, що з півтора роки до 4-х у дітей відбувається плідний м'язовий розвиток, формується координація рухів. На п'ятому-шостому роках життя ці вікові утворення стабілізуються, закріплюється й урізноманітнюється координація рухів, злагодженість зорового сприймання та довільної уваги.

Отже, протягом першого року навчання в учнів мають сформуватися технічні навички письма (уміння шестирічних учнів користуватися засобами письма, орієнтуватися на сторінці зошита у його розліновці), графічні навички (уміння правильно зображати всі рядкові й великі літери алфавіту, поєднувати їх між собою), а також початкові орфографічні навички (уміння записувати без пропусків і заміни літер слова, вимова і написання яких збігаються, з опорою на звуковий аналіз). При цьому учитель має враховувати специфіку самого процесу письма як складного комплексу дій для того, хто буде ним оволодівати, особливостей системи знаків, які має дитина засвоїти й набути навичок самостійного їх використання. Проте не всі аспекти графічної підготовки майбутніх першокласників вивчені педагогічною наукою і передовим педагогічним досвідом. Тому **темою дипломного дослідження** ми обрали наступну: «Методика формування графічних умінь першокласників».

Об'єктом наукового дослідження є процес формування графічних умінь першокласників, а **предметом** – система вправ та завдань з підготовки руки дитини до письма.

При проведенні дослідження ми ставили таку **мету**: на основі теоретичного аналізу наявної психолого-педагогічної літератури та творчої роботи вчителів-практиків розкрити теоретичні основи формування

графічних умінь молодших школярів та визначити продуктивні вправи для стабілізації графічних навичок першокласників.

Завдання дослідження:

- вивчення наявної психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження;
- діагностування дійсного стану готовності першокласників до письма;
- узагальнення передового педагогічного досвіду з формування графічних умінь першокласників;
- визначення та опис організаційних вимог до уроків з графічної підготовки;
- створення системи продуктивних і графічних вправ.

У ході експериментального пошуку ми сформулювали робочу **гіпотезу** дослідження: навчання письма матиме більшу результативність при використанні узгодженої системи підготовчих зміцнювальних та власне графічних вправ, оскільки її застосування сприятиме значному розвитку дрібних м'язів руки та координації зорового та рухового аналізаторів.

У процесі виконання дипломної роботи нами використані **методи** наукового дослідження:

- реферування наявної науково-педагогічної літератури;
- цілеспрямовані педагогічні спостереження;
- тестування першокласників;
- констатувальний експеримент.

База дослідження – 1-А клас (28 учнів) Комунального закладу «Вороновицький ліцей» Вінницької області.

Наукова новизна: теоретично обґрунтовано суть графічних умінь першокласників та описано вікові особливості формування графічних умінь першокласників; визначено критерії, показники, рівні сформованості графічних умінь та запропонована методика їх діагностики; виокремлено, охарактеризовано та обґрунтовано організаційні вимоги до уроків з графічної підготовки; запропоновано

систему продуктивних і графічних вправ.

Практичне значення дослідження полягає в розробці та запровадженні в освітній процес загальноосвітніх шкіл навчально-методичних матеріалів (діагностичні методики, продуктивні й графічні вправи). Матеріали магістерського дослідження можуть застосовуватися вчителями, викладачами та студентами закладів вищої освіти з проблеми формування графічних умінь першокласників.

Експериментальні матеріали **апробовані** в процесі експериментальної роботи в школі, шляхом участі в науково-практичних конференціях. За матеріалами дослідження опубліковано статті:

1. Ільченко Ірина. Особливості формування графічних умінь у дітей молодшого шкільного віку. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами*: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 листопада 2021 р.) / редкол.: О.П. Демченко, Н.О. Комарівська, А.В. Хіля, Л.В. Любчак, Т.М. Кривошея, Л.А. Присяжнюк, І.Г. Барановська, О.М. Блашкова ; за заг. ред. О.П. Демченко. Вінниця, 2021. Вип. 4. С. 461-464.

2. Ільченко Ірина. Підготовка руки першокласників до письма як психолого-педагогічна проблема. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 6-7 липня 2022 р.) / за ред. Н.О. Пахальчук; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2022. Вип. 11. С. 203-206.

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку літератури, додатків.

ВИСНОВКИ

Навчання письма – складова частина загальної підготовки дітей з української мови. Її не можна розглядати ізольовано. Вона знаходиться в тісному взаємозв'язку з іншими мовленнєвими навичками. Від неї залежить грамотність і культура писемного мовлення учнів.

Письмо – комплексний вид навчальної діяльності. Воно складається з цілої низки структурних компонентів, багатьох знань і умінь, оволодіння якими – складний і тривалий процес. Дитина, навчаючись писати, оволодіває трьома групами навичок:

- *технічними* – правильно користуватися письмовим приладдям, координувати рухи руки;

- *графічними* – правильно зображувати окремі графічні одиниці, писати літери з необхідним нахилом, розмішувати їх рівномірно в слові й в рядку, правильно з'єднувати, дотримуватися визначеної відстані між словами;

- *орфографічними* – правильно визначати звуковий і буквенний склад слів, коментувати їх написання, самостійно добирати відповідні слова.

Під час формування графічних навичок, як і будь-яких інших, у корі великих півкуль мозку створюються відповідні нервові зв'язки, умовні рефлекси, асоціації між почутим, вимовленим і побаченим словом, складом, літерою. Одночасно з реагуванням на той чи інший знак-символ дитина має виконати ряд правил: сісти за парту відповідно до вимог гігієни; правильно розташувати зошит, узяти ручку і, дивлячись на зразок, приступити до написання зображення літери (складу, слова, речення).

Рухи під час зображення літер, складів, слів залежать від фізичного розвитку дитини, попередньої підготовки взагалі – психологічної готовності до навчання. Треба враховувати те, що у частини першокласників недостатньо розвинена рука, пальці не можуть протягом тривалого часу виконувати необхідні рухи. Враховуючи складність і багатоплановість дій

при одночасному дотриманні кількох правил, у дітей виникає надмірне напруження руки, інколи і скутість усього тіла. Як наслідок, рука втрачає свою рухливість.

Систематичні вправи і постійний контроль за правильним, чітким і красивим зображенням елементів літер сприятимуть вихованню в учнів терпіння й наполегливості в досягненні кращих результатів.

Техніка письма повинна дійти такого ступеня, щоб у процесі численних вправ, які дитина виконує свідомо, вона не перешкоджала основному – правильному висловленню думки на письмі, тобто не становила б ніяких труднощів, а сприяла тому, щоб процес правильного зображення літер відбувався автоматично.

Правильний добір приладдя до письма та вміле користування ним – одна з головних передумов вироблення в учнів правильного і красивого письма.

У процесі підготовки першокласників до письма педагог стикається з багатьма труднощами, які пов'язані з різним розумовим розвитком вихованців, з неоднаковою підготовленістю дітей. Слід враховувати неоднаковий рівень розвитку сприймання, уваги, пам'яті, уміння слухати, бачити та спостерігати тощо.

Навчання письма відбувається протягом усього навчального року за певними періодами, кожний з яких має свої специфічні завдання. Основними завданнями підготовчого періоду є уміння правильно сидіти за партою під час письма; тримати ручку, олівець, зошит; орієнтуватись на сторінці зошита; графічно зображувати фігури, лінії, які схожі на елементи букв.

У букварний період першокласники вчаться правильно проводити аналіз слів, зіставляти і порівнювати письмо великих і малих букв, знаходити спільне і різне в друкованих і рукописних буквах; зображувати букву, склад, слово у рядку зошита; писати під диктовку букви, склади, слова; списувати слова, словосполучення і речення; знайомляться з письмом розділових знаків. У післябукварний період учні закріплюють написання букв складних

накреслень, повторюють письмо вивчених букв по групах; удосконалюють уміння писати під диктовку склади, слова, словосполучення і невеликі речення; списують із друкованого та рукописного текстів; ознайомлюються із письмом слів, які мають у своєму складі апостроф і м'який знак; уточнюють знання про три види поєднання букв у словах, вчаться контролювати своє письмо шляхом зіставлення із зразком.

Щоб визначити рівні сформованості графічних умінь молодших школярів, було проведено експериментальне дослідження в 1-А класі (28 учнів) Комунального закладу «Вороновицький ліцей» Вінницької області. Нами було визначено критерії та показники (пізнавально-орієнтований, знаннєво-інформаційний, діяльнісний) та рівні сформованості графічних умінь молодших школярів: високий, середній, низький. У ході констатувального експерименту нами було запропоновано дітям виконати завдання, що дали можливість визначити сформованість у першокласників графічних умінь та готовність до написання малих та великих букв українського алфавіту та цифр.

У результаті діагностичного дослідження за трьома критеріями нами виокремлено рівні розвитку сформованості графічних умінь молодших школярів: 8 учнів (28,5%) мають високий рівень, 12 першокласників (42,8%) – середній, 8 дітей (28,5%) – низький рівень. Отже, з високим рівнем виявлено лише незначну частину першокласників, тому ми переконані, що підготовчий період до написання букв потрібно збільшити, адже за 14 годин, які відводяться в першому класі, не можна підготувати руку дитини до письма.

Для того, щоб визначити та описати організаційні вимоги до уроків з графічної підготовки та створити системи продуктивних і графічних вправ, ми вивчили передовий педагогічний досвід з формування графічних умінь першокласників. Учителі початкових класів важливого значення в підготовці дітей до навчання письма надають добуковарному (пропедевтичному) етапу, коли потрібно навчити першокласників правильно сидіти за партою,

користуватися письмовим приладдям; орієнтуватися на сторінках робочого зошита, засвоїти його розліівку; сформувати елементарні уміння графічного зображення простих за формою елементів. Разом з тим, творчі вчителі прагнуть оптимізувати зміст і методи графічної підготовки в букварний та післябукварний періоди навчання грамоти. З цією метою пропонуються дидактичні казки, уявні подорожі літер, колективні роботи щодо складання художнього образу літери та її з'єднань, використання віршованих графічних завдань тощо.

Отже, уроки письма в початковій школі мають формувати такі навички:

1) гігієнічні: як правильно сидіти за партою, розташовувати зошит на парті, тримати ручку під час письма тощо;

2) технічні: використання графічної сітки, прийомів та норм письма, правильного написання елементів, літер, поєднання їх у складах і буквосполученнях; написання слів, речень, текстів;

3) дидактичні: ведення основного штриха, використання методів і прийомів навчання письма;

4) психологічні: урахування трьох етапів навчання письма, індивідуальних особливостей, використання диференційованих завдань на розвиток пам'яті, уваги, мислення тощо;

5) орфографічні: позначення звуків на письмі літерами, грамотне написання слів з різними орфограмами;

6) граматичні й мовленнєві: складання словосполучень, речень, розширення їх або звужування, утворення нових слів, побудова відповіді на запитання та грамотне їхнє написання;

7) пунктуаційні: розстановка різних пунктуаційних знаків у реченні або тексті.

У результаті написання дипломної роботи ми склали ряд рекомендацій для вчителів початкової школи:

1. Система підготовчих зміцнювальних вправ повинна містити такі види роботи: малювання, штригування, ліплення, роботу з конструктором,

ігри з дрібними предметами тощо.

2. Варто ретельно добирати власне графічні й підготовчі зміцнювальні вправи, враховуючи вікові можливості дітей.

3. Учителю необхідно застосовувати наочний показ правильного письма, адже це зацікавлює дітей, а небайдужість учителя до письма учня говорить про бажання допомогти.

4. Повсякденний і систематичний контроль – це основні фактори для вироблення учнівських навичок правильного каліграфічного письма.

5. Працюючи над графічним письмом, варто розвивати вміння дітей точно і змістовно висловлювати свої думки в усній формі та передавати їх за допомогою графічних знаків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архарова С. Навчання каліграфічного письма в 1–му класі. *Початкова освіта*. 2008. № 43 (475). С. 9-10.
2. Блог методиста з початкової освіти Гордіюк Надії. URL : <https://bit.ly/3DNsNSI>
3. Боднар Н. Психолого–педагогічні аспекти формування навички письма молодших школярів. *Початкова школа*. 2011. № 7. С. 25-29.
4. Васянович Г. П. Основи психології : навчальний посібник. Київ : Педагогічна думка, 2012. 114 с.
5. Вашуленко М., Скрипченко Н., Прищеп О. Навчання письма й читання шестирічних школярів. *Початкова школа*. 1986. №8. С. 18-22.
6. Демченко О.П. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38 (2018). С.116-130.
7. Демченко О. П. Творча педагогічна діяльність як чинник задоволення особливих освітніх потреб обдарованих дітей. *Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах євроінтеграції* : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г.М., 2018. С. 215-219.
8. Досвід роботи вчителя початкових класів Григораши Н.В. URL : <https://www.slideshare.net/school-2/ss-62654269>.
9. Здравчева Т. М. Розвиток дрібної моторики в першому класі НУШ. Всеосвіта : вебінари, 2019. URL : <https://bit.ly/3UdBpao>

10. Іваниця Г.А. Малюй-пиши: зошити для письма та розвитку мовлення в добукварний. Букварний і післябукварний періоди навчання грамоти. 1 клас. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 64 с.

11. Іваниця Г. А. Використання зошитів з друкованою основою для письма та розвитку мовлення : методичний посібник. Вінниця, 2002. 72 с.

12. Каліграфія : програма з каліграфії та метод. реком. до неї / уклад. В. А. Трунова. Київ : СМІЛ; Ізмаїл, 2005. 64 с.

13. Кірик М. Навчання грамоти першокласників : психологічні та лінгвістичні. *Початкова школа*. 2012. № 7. С. 45-49.

14. Клименко В.В. Можливості психіки шестиліток. Психологічна допомога батькам. Київ : Шкільний світ, 2002. 124 с.

15. Колеснік К., Комарівська Н., Стахова І., Присяжнюк Л. Значення спільної діяльності для розвитку мовлення дітей. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Випуск 17. 2022. С.127-138. <http://profped.ddpu.edu.ua/>

16. Комарівська Н., Лапшина І, Франчук Н. Літературна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в контексті естетичного виховання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 59 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2020, С 83-88.

17. Кондратенко Л.О., Прищепа О.Ю. Технологія попередження дисграфії (серія «Психологічний інструментарій»). Київ : ГЛАВНИК, 2005. 96 с.

18. Кочерга О. Психофізіологічні особливості діяльності першокласників. *Початкова школа*. 2005. № 3. С. 5-9.

19. Кочерга О., Назарова Л. Як навчання письма впливає на психічне здоров'я учнів початкової школи. *Початкова школа*. 2016. № 2. С. 33-37.

20. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного*

університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.

21. Лапшина І.М. Зошит для письма і розвитку мовлення. Вінниця : Континент-ПРИМ, 1996. 64 с.

22. Лебедєва І.І. Формування навичок каліграфічно правильного письма (З досвіду роботи). *Початкова школа*. 2000. № 1. С. 10-11.

23. Лінгвістичний енциклопедичний словник / Під ред. В.М. Ярцева. Київ, 1990. 682 с.

24. Лугова І. Розвиток дрібної моторики пальців рук в учнів шестирічного віку. *Початкова школа*. 2008. № 7. С. 6.

25. Любчак Л., Демченко О., Комарівська Н. Партнерство учителя початкової школи з батьками в організації дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* / Зб. наук. пр. Вип. Київ-Вінниця, 2022. С.117-126.
<https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/190>

26. Методика навчання каліграфії : навч.-метод. посіб. 2-ге вид., доп. та перероб. / укладач С. М. Паршук. Миколаїв : СПД Румянцева, 2017. 124 с.

27. Методика навчання каліграфії в сучасній початковій школі : навч. посіб. для вчит. почат. класів, викладачів і студ. ВНЗ I–IV рівнів акредитації / Н. М. Боднар, О. Ю. Прищепа, В. А. Трунова, І. В. Цєпова, М. І. Чабайовська; за ред. В. А. Трунової. Харків : Ранок, 2017. 464 с.

28. Методика навчання каліграфічного письма в початковій школі : навчальний посібник для студентів денної та заочної форм навчання педагогічних закладів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта / упорядник Н. О. Янко. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2021. 92 с.

29. Методика навчання української мови з каліграфією : опорні конспекти лекцій (Частина 1). Методика навчання грамоти. Методика розвитку мовлення: для студентів денної та заочної форм навчання

спеціальності 013 «Початкова освіта», освітній ступінь «бакалавр» / укладач О.М. Хома. Мукачево : МДУ, 2019. 63 с.

30. Мороз-Рекотова Л.В. Навчання дошкільників грамоти : в схемах і таблицях: навчально-методичний посібник. Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2017. 234 с.

31. Наумчук В. І., Наумчук М. М. Навчаємо писати літери : навч.-метод. посіб. для вчителів почат. класів, вихователів дит. садків, студ. пед. закл. Тернопіль : Астон, 2012. 196 с.

32. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

33. Олійник С. П. Лінгвістичні аспекти методики навчання першокласників грамотного письма. *Філологічні студії* : Харків, 2009. С. 384-394.

34. Олійник С. П. Правописна пильність як основа формування комунікативної компетенції шестирічних першокласників. *Комунікативна компетенція у професійній діяльності педагога і психолога: Збірник наукових праць*. Полтава : Освіта, 2007. С. 62-72.

35. Палійчук О. М. Методика навчання каліграфічного письма : навч. посіб. 2-ге вид. Чернівці : Букрек, 2015. 343 с.

36. Прищепа К. Особливості навчання грамоти за букварем. *Початкова школа*. 2010. № 12. С. 4-5.

37. Прищепа К. Перші уроки букварного періоду. *Початкова школа*. 2007. № 11. С. 4-7.

38. Прищепа О. Запобігання специфічним графіко-орфографічним помилкам молодших школярів. *Початкова школа*. 2015. № 11. С. 31-34.

39. Прищепа О. Навчання першокласників письма: методичні настанови щодо написання за новим посібником. *Початкова освіта*. 2012. №37 (661). С. 10-11.

40. Прищепа О. Проблеми удосконалення графічних навичок письма учнів 4 класу. *Початкова школа*. 2016. № 9. С. 19-23.

41. Прищепа О. Формування графічних навичок письма – необхідна умова розвитку писемного мовлення. *Початкова школа*. 2007. № 9. С. 3-6.
42. Прищепа О. Ю. Навчання письма в 1 класі : метод. посіб. для вчителя. Київ : Освіта, 2012. 192 с.
43. Прищепа О., Присяжнюк Н. Труднощі у засвоєнні графічних навичок письма шестилітніми першокласниками та шляхи їх подолання. *Початкова школа*. 2000. № 7. С. 11.
44. Прищепа О., Присяжнюк Н. Шестилітнім першокласникам – графічні навички письма. *Урок української*. 2001. № 1. С. 40.
45. Прищепа О.Ю. Графічні навички письма, техніка письма, культура оформлення письмових робіт / Навчання і виховання учнів 2 класу : Методичний посібник для вчителів / Упор. О.Я. Савченко. Київ : Початкова школа, 2003. С. 170-184.
46. Прищепа О.Ю. Трунова В.А., Цєпова І.В., Чабайовська М.І. Методика навчання каліграфії в сучасній початковій школі: Навчальний посібник для вчителів початкових класів, викладачів і студентів вищих навчальних закладів 1-IV рівнів акредитації / За ред.В.А.Трунової. Харків : В-во «Ранок», 2017. 464 с.
47. Прищепа О.Ю., Присяжнюк Н.І. Шляхи подолання труднощів у засвоєнні навичок письма. URL : <https://bit.ly/3WjATK0>.
48. Прищепа О. Підготовка до навчання письма. *Початкова школа*, 2001. № 1. С. 45-47.
49. Прищепа О. Ю. Формування і розвиток навичок письма молодших школярів на засадах диференційованого підходу : методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 72 с.
50. Про розроблення єдиних зразків каліграфічного письма цифр, українських та російських букв та їх з'єднань / Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 18 липня 2003 р. (протокол №8/2-19). *Початкова школа*. 2004. № 1. С. 12-15.

51. Радомирська О.Л. Зошит для письма: для дітей 5-8 років. Вид.2. Вінниця: Тезис, 2000. 23 с.
52. Роговик Л. Вікові особливості психомоторики першокласників. *Початкова школа*. 2003. №8. С. 10
53. Романенко Н. Шляхи подолання психологічних бар'єрів під час навчання письма. *Початкова освіта (Шкільний світ)*. 2007. № 8. С. 15.
54. Сєдих Н. Специфічні порушення письма. *Початкова освіта*. 2006. № 10 (346). С. 14-15.
55. Скрипченко Н. Ф. Графічні навички молодших школярів. *Початкова школа*. 2003. № 6. С. 28-34.
56. Словник української мови : [в 11 т.] / АН УРСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970. 1980 с.
57. Сугейко Л. Г. Каліграфія : навч.-метод. посіб. для здобувачів ступеня вищ. освіти «бакалавр» спец. 6.010102 «Початкова освіта». Херсон : Стар, 2015. 146 с.
58. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. Київ, 1977. Т.3. 677 с.
59. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1-2 клас. URL : <https://bit.ly/3SKY78Q>
60. Трунова В.А. Каліграфія та розвиток мовлення: додаток до програми для 168 середньої загальноосвітньої школи (2–4 класи). Київ-Ізмаїл : Сміл, 2007. 28 с.
61. Цєпова І. В. Зразки каліграфічного написання літер і цифр для 1 класу з методичними рекомендаціями. Харків : Ранок – Наочні посібники, 2011. 16 с. + додаток (20 окремих арк.) у комплекті.
62. Цєпова І. В. Методи і прийоми навчання письма: історія і сучасність. Науковий огляд. 2015. № 8 (18). С. 1-11. URL: <https://bit.ly/3TTjuGh>
63. Чабайовська М.І. Каліграфія з методикою навчання в початковій школі: програма нормативної навчальної дисципліни підготовки бакалаврів. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 30 с.

64. Чабайовська М.І. Особливості ознайомлення майбутніх учителів початкової школи з методикою навчання письма елементів букв українського алфавіту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. Випуск 29 : збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. С. 131-139.

65. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Харків : Прапор, 2004. 640 с.

66. Шпак В.П. Формування графічних навичок письма. *Початкова школа*. 1991. №11. С. 24-25.

67. Demchenko Olena, Bondar Yuliia, Shykyrynska Oleksandra, Komarivska Nadiia, Lyubchak Lyudmila, Stakhova Inna, Dabizha Liudmyla. DEVELOPMENT OF YOUTH'S CREATIVE ABILITIES SCHOOLCHILDREN BY BYOD TECHNOLOGY. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Volume I. May 27th-28th, 341-350.2022. <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6892>

68. Natalia Dmitrenko, Oksana Voloshyna, Iuliia Budas, Maryna Davydiuk, Nataliia Oliinyk Formation of Teenagers' Value Orientations through Creolized Texts. *Postmodern Openings*, 2022, Volume 13, Issue 1, pages: xx-xx | <https://doi.org/10.18662/po/13.1/>